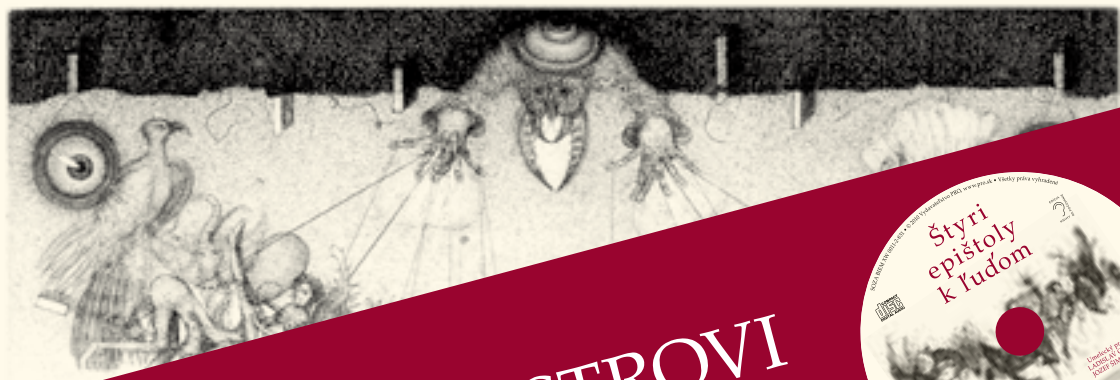
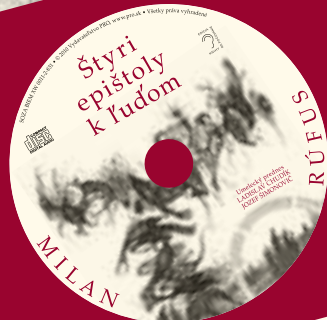

M I L A N R Ů F Ů S

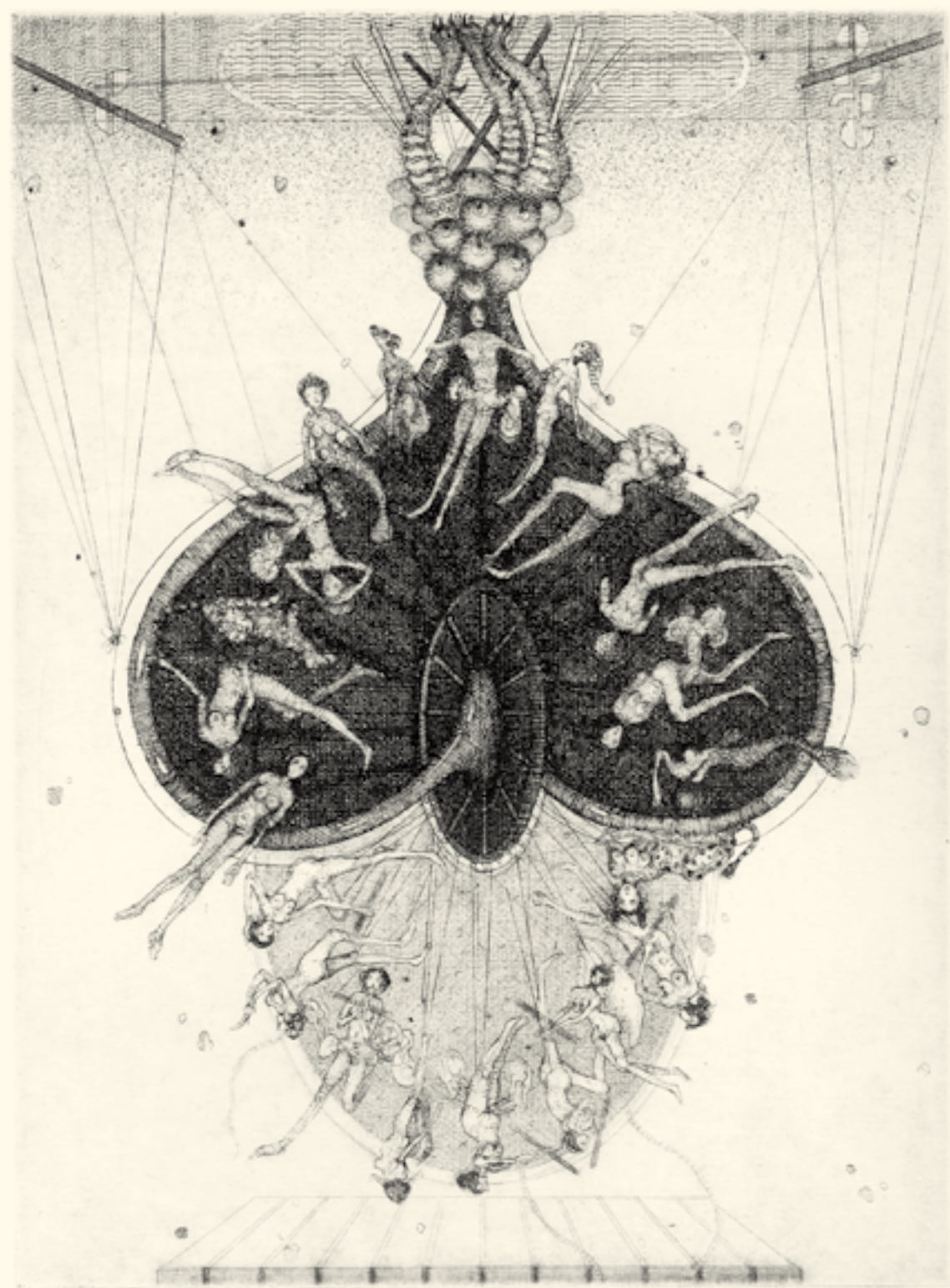

NA POCTU MAJSTROVI

Mimoriadne vydanie so záznamom umeleckého prednesu
v podaní Ladislava Chudíka a Jozefa Šimonoviča

Štyri epištoly k ľuďom

M I L A N R Ú F U S

Štyri
epištoly
k ľuďom

výtvarné diela
Vladimíra Gažoviča

Hudba pod ľadom

Ono to raz na každého príde.

*Príde k nám a príde za vami.
Vlastnú hlavu v náhlom osamení
poľahká si človek na dlani.*

*Verné veci mlčia. Zem i lesy –
všetko si ľa ticho spomína.*

*A ty sám v tom tichu poznáš, že si
hlbina.*

Áno, stáva sa nám to. Nie nepretržite a nie príliš často. Žijeme akoby naladení na permanentnej vlne. V naučenom geste, vypätí a v sebaobrannej maske, ktorú sme si vyvolili, alebo nám bola pridelená, aby sme ľahšie uniesli svoje komplikované bytie. Nie sme sami, ktorí to robíme: i kvety zatvárajú na noc svoje kalíšky. A my, väčšinou uzavretí, len občas vystriehneme svoje slnečné chvíle, keď sa otvárame pre iných alebo sami pre seba. Bojíme sa vyjsť do nečasu nahý, chránime sa. Ale z času na čas bývame ustatí z tejto komplikovanej hry, žiada sa nám zhodiť obal a vystaviť svoje holé bytie sviežemu vanutiu pravdy. To býva siedmy deň nášho života, deň, v ktorom telo, unavené bytím, odpočívá a myšlienka pracuje na sebe.

Sviatočný deň. Naša civilizácia dávno už stanovila v kalendári takéto dni, cítiac ich nevyhnutnosť pre človeka. Nevie, či sa nemýlim, ale zdá sa mi, že zo všetkých jej sviatočných dní najhlbšie zakotvili v nás tieto, ktoré v tomto čase prežívame, – dni vianočné.

Dni, na ktoré sa dopredu ako deti tešia šťastní a ktorých sa osamelí a nešťastní trochu boja, vediac, že v nich, vydaní sami sebe napospas, budú viesť rozhovor so svojím trpkým bytím. Zabehané ochranné mechanizmy prestanú odrazu pôsobiť, automatika ich pohybu sa zastaví a v tomto momente spustí sa čosi v hĺbinách každého z nás.

Akoby v náhlom tichu, ktoré nastalo po chvíľkovom prerušení existenčného lomozu, pouličnej dopravy bytia, odrazu sme začuli tichučko a jemne tikať svoju ľudskú dušu. Tú dušu, na ktorú toľkokrát

nebolo času, že sme naraz takmer prekvapení i zaskočení jej nežným, ale nástojčivým klopaním.

Pripomína mi to dávny zážitok na Štrbskom plese. Za suchej, tuhej zimy jazero zamrzlo a ľad na jeho hladine bol pevný, čistý a priehľadný ako sklo. Chodil som po ňom a díval som sa, užasnutý, ako dolu pod ním žije jazerná hĺbka tichým fascinujúcim životom. Videl som tam dolu storočné kmene vyvrátených stromov a medzi ich konármi plávali ryby. Bola to zázračná hlbinná hudba pod ľadom. Chvíľa, v ktorej prehovorila duša tohto večne tichého jazera.

Takéto bývajú v živote ľudí okamihy, keď samozrejme a prosté veci vystúpia zo šedivého úzadia svojej každodennosti a my sme schopní i chlieb na stole i hrnček vody vedľa neho vnímať ako zázrak. Pretože zázrak nie je nezáväzným ľavobočkom fantázie, ale krvavo vážnou stopou, ktorú po sebe zanecháva potrafená duša človekova. Je teda trestom alebo darom za bytie a nikdy neprichádza pred ním.

Neviem presne, kedy sa pominul čas, v ktorom sme sa, dospelí, ešte vedeli dívať na Vianoce ako na zázrak. Kedy prišiel čas, keď si sviatočne čisté veci prestali všímať našu dušu a ona osamela. Stiahla sa pod povrch, aby príliš neprekážala tomu, čo potom prišlo ako nevyhnutnosť každodennej existencie, jej vzdajšieho chleba. Dnes robím to, čo robia v tieto sviatky všetci moji dospelí ľudskí bratia: utratím vlastnú radosť, pripravujem ju pre tých, ktorí sú jej schopní, pretože sú jej hodní. Staviam vianočný strom pre dieťa a na ohníčku jeho zázračnosti prihrievam svoju dospelú polievočku. Pociťujem radosť, ale je to radosť krotká, skoro nesmelá; viem, že som si na ňu požičal a že to budem musieť vrátiť.

Tým, pravdaže, nechcem povedať, že i ja nemám svoje Vianoce a v nich obsahuplné ticho, svoju chvíľku s pravdou. Traja tvoria svätú rodinu: matka, muž a dieťa. Nechajme dieťa ešte na pokoji spať a pohovorme si dnes o tých dvoch. O Vianociach dospelých, Vianociach tohto národa, ľudstva, o týchto Vianociach roku tisíc deväťsto šesťdesiateho ôsmeho. Vypočujme si svoju hudbu pod ľadom.

Čo sme si v tejto krajine za rok nažili, bude si zodpovedať každý sám pred sebou a sám sebe. Sloboda je vnútorná kategória a jej skutočná

miera nespočíva ani tak v možnosti vynadať komukoľvek na námestí, ako skôr v schopnosti vynadať sebe za každý pokus ujsť pred vlastným svedomím. Sloboda spočíva vo vnútornej voľbe, ktorú jednotlivcovi nikto nemôže zakázať, ba viac: nikto ho nemôže zbaviť povinnosti takejto voľby. Dokiaľ ju, slobodu, podobne ako šťastie, budeme naháňať po priestoroch mimo seba, ako iba spoločenský fenomén, bude nám jej skutočný rozmer nepretržite unikať. Sloboda je ťah za pravdou a jej znamienkom je múdrosť. Nepoznám dnes civilizáciu, ktorá by sa vyznačovala prebytkom takejto slobody.

Povrch vecí i dejov teda klame. Sú deje, ktoré vyzerajú nevinne, ale ich dôsledky sú tragické. A sú deje, ktoré vyzerajú tragicky, avšak ich dôsledky prežije národ s oveľa menšou ujmou, než sa na prvý pohľad zdá.

Povedali sme: národ. Čas vianočný zvyrazňuje aj túto kategóriu. Motívom domova. V hodinke svojej pravdy totiž hľadá človek miesto, kde by sa na tento čas uchýlil. Býva to obyčajne miesto, na ktorom kedysi tak dobre rozumel sám sebe i tomu, čo ho obklopovalo, žijúc s tým v takmer mýtckej jednote. Od chvíle, čo bol z tejto jednoty vysotený, hľadá nepretržite svoj duchovný domov. Ak už nie inak, aspoň pre siedmy deň, keď jeho duch vedie rozhovor s vlastným bytím. V takýchto chvíľach všetci nejako silnejšie vydychujeme vôňu kotlíka, v ktorom sme uvreli, presnejšie cítime pod nohou zem nášho domova, prsť svojej vlasti.

Azda preto, aby človek na kedysi takej veľkej zemeguli nebol príliš stratený a príliš sám, vytvorili si jeho dejiny zvláštnu kategóriu: národ. Pomnožný jednotlivec, kolektívna bytosť, citlivý organizmus, zložený z množstva protirečivých indivíduí. Jeho jednota siaha kamsi do fyziologického v takej miere, že pre národ platia dokonca také isté mravné normy, aké boli pôvodne stanovené pre jednotlivca. Napríklad: nepožiadaj domu blížneho svojho. Nezabiješ. Nepokradneš. Je to presné. Čo nechcete, aby vám iní konali, nekonajte im. A zoči-voči sebe: povinnosť prekonať sa, nepociťovať vlastné žiale a radosti ako výsadné žiale a radosti, nebyť slepý voči osudom iných národov.

Čo nie je schopné aj v meradle národa prekročiť túto hranicu, nedosahuje mieru človečenstva. Vlastenectvo je posvätné, pokiaľ pomáha národu, aby našiel a obrátil sám seba. Ale pyšná slepota uzavretého

vlastenectva býva trápna a niektoré jeho gestá pripomínajú ryk pudov, tupý zvuk organizmu, valiaceho navyknuto svoju existenciu k válovu alebo na jatky. Národ je psychické pohlavie, citlivé a presné, podmienka jednotlivcovho bytia, ale napriek všetkému aj tu platí konštatovanie, že orgánom myslenia je mozog, duch. A duch je univerzálny.

Uraziť národ je smutná vec. Byť urazeným národom je smutné, ale aj vysilujúco ťažké. Akákoľvek bolesť z urážky totiž nezavíja národ univerzálnych povinností, vyplývajúcich z jeho účasti na ľudskom spoločenstve. Je to ťažké. Ale sú bremená, ktoré ani národu, ani jednotlivcovi nikto nemôže preniesť. Ako sú múdrosti, ktoré sa nededia a musia byť overené ako vzácna listina – na vlastnej koži.

Áno, mám rád to svoje postrapatené, porušené hniezdo. Neexistoval by som bez neho a toľkokrát mi v ňom býva dobre i v zlom. Prichádzam do človečenstva z neho a cezeň. I rubáš, v ktorom sa raz vrátim do počiatku, bude utkaný z ľanu, zasiatého do jeho hrúd a ešte pred zászvetnou bránou si strasiem z neho jemnú vrstvičku prachu, zvíreného na poslednej ceste po mojej zemi. Avšak nech mi je dovolené i v tejto chvíli domova povedať, že pri všetkej láske k hniezdu bolo a ostáva mojou túžbou vzlietnuť nadeň, vyššie a vydať aspoň pár nesúvislých zvukov v nekonečnej a jedinej oblohe človečenstva. Ak som hovoril národ a privolával si ho, bývalo a býva to preto, aby sa môj malý národ čím skôr stal sám sebou a vošiel do ľudského spoločenstva ako rozvinutá osobnosť, ktorá má čím zaplatiť prievozné, nie ako chudobný a neuznaný honeľníček, večný sluha striedajúcich sa pánov.

Národ. Tento motív zaiste nebude chýbať v tichej hudbe pod ľadom za tohoročných sviatkov. O strunu, na dve desaťročia odloženú, zachytila sa tvrdým rohom história a struna vydala zvuk taký presný, akoby ju po tie desaťročia bol ošetroval virtuóz. Zaznela sama od seba. Je však našou povinnosťou, aby sme sa za každých okolností pokúsili zahrať na tejto strune nielen vlastnú bolesť, túžbu i nádej, ale i bolesť, nádej a túžbu celého ľudstva.

Sviatky, ktoré práve prežívame a ktoré sú sviatkami celej civilizácie, nám kážu myslieť na chorál a zároveň chvieť sa o osud ohrozeného človečenstva, o osud ľudskosti – zraniteľného dieťaťa v jasiach, ktorého

údel, nám tak dôverne známy, nikdy nás neprestane dojímať a vracat' samých sebe ako tichá hudba pod ľadom nášho bytia.

Také sú dnes, moji dospelí bratia, naše chvíle ticha.
Vojdime do nich a budme spravodliví.

Zvony

*Zobúdzajú ma zo sna zvony.
Prisnije sa mi krajina.
Celá sa chveje. Ako biela loď
klíže sa po nej z vlny na vlnu
svetlo. To hľadané.*

*Otvorím oči:
vidím tolko tmy,
že sa mi do nich slzy nahrnú.
Usínam tak.*